

**APEL AKADEMSKE ZAJEDNICE I GRAĐANSKIH AKTIVISTA
POVODOM USVAJANJA
ZAKONA O SLOBODI VJEROISPOVIJESTI ILI UVJERENJA
I PRAVNOM POLOŽAJU VJERSKIH ZAJEDNICA**

U vezi sa krizom izazvanom usvajanjem *Zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica* (u daljem tekstu: Zakon), od strane Skupštine Crne Gore, 27. decembra 2019. godine, a svesni građanske i akademske dužnosti da u javnosti afirmišemo razgovor koji je zasnovan na istini, razumu i činjenicama, kao i principe slobode, demokratije, zabrane diskriminacije i zaštite ljudskih prava, ovim putem ukazujemo na sledeće:

- Usvojenim Zakonom se *de facto* i *de iure* kreira pravni okvir za nacionalizaciju imovine (tradicionalnih) verskih zajednica, koja je nastala zajedničkim ulaganjem građana Crne Gore, pre 1. decembra 1918. godine. Način na koji su ove odredbe formulisane ukazuje na nameru da se one diskriminatorno primene pre svega na imovinu jedne verske zajednice (Srpske pravoslavne crkve), budući da je status imovine ostalih tradicionalnih verskih zajednica regulisan međudržavnim ugovorom ili temeljnim ugovorom između države i verske zajednice.
- Usvojenim Zakonom se direktno zadire u pravo svojine, koje je zagantovano Ustavom Crne Gore, kao i brojnim međunarodnim ugovorima i konvencijama, koje je Crna Gora potpisala ili kojima je pristupila, uključujući i Evropsku konvenciju o ljudskim pravima (član 1, Protokola 1) i Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju Evropskoj uniji. Odredbe Zakona koje se tiču svojine nad imovinom su u suprotnosti i sa tumačenjima i stavovima Evropskog suda za ljudska prava, u vezi sa slučajevima koji su se ticali imovine koja je nastala pre formiranja savremenih država. Osim toga, Zakon ignoriše (ili u najmanju ruku ne konstatuje) i druga prava, kao što je pravo održaja, koje su verske zajednice stekle višedecenijskim ili viševjekovnim korišćenjem imovine.
- Prvi nacrt Zakona je bio predmet razmatranja Venecijanske komisije, koja je iskazala rezerve u odnosu na brojne odredbe i ukazala na neophodnost da se obezbedi sveobuhvatna i inkluzivna javna rasprava, te pravne garancije da regulisanje statusa imovine religijskih zajednica neće uticati na korišćenje verskih objekata od strane zajednica koje su te objekte i do sada koristile. Osim toga, Venecijanska komisija je ukazala na neophodnost da se pitanje svojinsko-pravnih odnosa u konkretnim slučajevima utvrđuje sudskim putem. Usvojeni tekst Zakona u najvećem delu ignoriše pomenute i ostale preporuke Venecijanske komisije.
- Prethodno navedeno ukazuje da država ovim putem direktno utiče na pitanje statusa religijskih zajednica, pripremajući teren za potiskivanje jedne (Srpske pravoslavne crkve)

i promovisanje druge verske zajednice (Crnogorske pravoslavne crkve) putem zadiranja u imovinska prava prve, što je u javnosti više puta u prethodnim mesecima najavljivano od strane najviših predstavnika države Crne Gore. Ovakvo delovanje je u suprotnosti sa načelom odvojenosti države i religije, kao jednim od osnovnih načela na kojima su sazdane savremene demokratske države.

- Osim suštinskih zamerki, uočavaju se i brojne druge manjkavosti, neuobičajene za savremena demokratska društva, uključujući odsustvo inkluzivne javne rasprave u kojoj bi se uzeli u obzir stavovi pojedinačno najveće verske zajednice u zemlji (na šta je ukazala i Venecijanska komisija), regulisanje najvažnijih pitanja u prelaznim i završnim odredbama Zakona, usvajanje Zakona u ekspresnoj proceduri, koja je podrazumevala da se rasprava i u načelu i u pojednostima obave u roku od 24 časa, a da se glasanje obavlja u kasnim noćnim, tj. ranim jutarnjim časovima, uz prisustvo maskiranih pripadnika snaga bezbednosti u zgradi skupštine u toku rasprave i glasanja.

Neusklađenosti Zakona sa osnovnim principima na kojima funkcionišu savremene demokratske države (pre svega pitanje odvojenosti države i religije), njegova neusklađenost sa brojnim međunarodnim aktima koja se tiču demokratije i ljudskih prava, narušavanje neprikosновенosti prava svojine, te njegov diskriminatorni karakter, po našem dubokom uverenju, narušavaju pojedinačna i kolektivna prava, kako Srpske pravoslavne crkve, tako i građana Crne Gore. Kao takav, ovaj čin manipulacije religijskim osećanjima ima ogroman destabilizacioni potencijal, naročito u etnički mešovitim sredinama, kakve su gotovo sve države na Balkanu. Stoga smatramo da ovaj presedan, potencijalno primenjiv i u drugim državama, preči da postane stalni izvor tenzija i konflikata.

Osim toga, primena ovog Zakona, koja je u suprotnosti sa velikim brojem osnovnih načela na kojima funkcioniše Evropska unija, mogla bi značajno da ugrozi napredovanje Crne Gore (a indirektno i drugih balkanskih država) u procesu pridruživanja Evropskoj uniji, imajući u vidu da bi bilo nezamislivo zatvaranje poglavlja 23 i 24 koja se tiču vladavine prava, u uslovima primene zakona kojima se direktno i na diskriminatoran način krše ljudska prava i uvodi neizvesnost u pravni poredak. Konačno, iako se u javnosti može čuti da je jedan od motiva za ovakav postupak – ekonomski (prisvajanje nepokretnosti velike vrednosti), ukazujemo na rizik da njegova primena može zapravo dugoročno nositi velike negativne ekonomske posledice po Crnu Goru, usled kreiranja stanja pravne nesigurnosti, kao i po osnovu odštetnih zahteva koji bi se mogli ostvariti preko domaćih i međunarodnih pravosudnih organa.

U želji da međunarodnoj i domaćoj javnosti ukažemo na ove rizike, te da doprinesemo deeskalaciji situacije i rešavanju problema mirnim i demokratskim sredstvima, ovim putem osuđujemo usvajanje pomenutog Zakona, kao i upotrebu sile od strane državnih organa Crne Gore, u cilju sprečavanja građana da na javnim skupovima iskažu svoje stavove, i upućujemo sledeći:

A P E L

- Da se u što skorijem roku pristupi izmenama pomenutog Zakona, koje bi proistekle iz inkluzivnog dijaloga države, predstavnika svih tradicionalnih verskih zajednica u Crnoj Gori, a uz podršku Venecijanske komisije i Evropske unije.
- Da se odmah pristupi zaključenju temeljnog ugovora između Crne Gore i Srpske pravoslavne crkve, kojim bi se trajno rešilo pitanje funkcionisanja ove verske zajednice, a po ugledu na ugovore koje je Crna Gora zaključila sa Vatikanom (kojim se reguliše pitanje funkcionisanja Katoličke crkve u Crnoj Gori), kao i sa Islamskom verskom zajednicom.
- Da se svima u Crnoj Gori, koji to žele, omogući pravo na okupljanje, miran protest i javno iskazivanje stavova, u duhu mira i tolerancije, bez primene represivnih mera i pretnje ekonomskim, političkim, pravnim i bezbednosnim posledicama licima koja u takvim aktivnostima učestvuju. Istovremeno se pozivaju svi učesnici u tim skupovima i aktivnostima na ponašanje u duhu afirmacije mira, tolerancije i pomirenja.
- Da se državni organi Republike Srbije direktnije angažuju u obaveštavanju međunarodne javnosti, kroz relevantne institucije i forume o ugroženosti ljudskih i imovinskih prava i potencijalnim rizicima koji iz toga mogu prosteći i da u bilateralnom dijalogu sa predstavnicima Crne Gore, pomognu u rešavanju ovog problema.
- Da se predstavnici Evropske unije, na tehničkom i političkom nivou, direktno angažuju na pružanju pomoći u rešavanju ovih pitanja.
- Da se istaknuti pojedinci i predstavnici različitih interesnih grupa u Republici Srbiji i drugim državama na Balkanu, suzdrže od neistinite interpretacije i manipulacije istorijskim, pravnim i političkim činjenicama, koja za rezultat ima dalju eskalaciju i antagonizaciju, već ionako u velikoj meri podeljenih društava u ovim državama.

3. januar 2020. godine

Potpisnici:

1. prof. dr Vladimir Kostić, akademik, predsednik Srpske akademije nauka i umetnosti
2. prof. dr Branko Milanović, Centar za postdiplomske studije, Gradski univerzitet u Njujorku
3. prof. dr Ljubodrag Dimić, akademik, Univerzitet u Beogradu - Filozofski fakultet i Srpska akademija nauka i umetnosti
4. prof. dr Milojko Arsić, redovni profesor, Univerzitet u Beogradu - Ekonomski fakultet
5. prof. dr Boris Begović, redovni profesor, Univerzitet u Beogradu - Pravni fakultet

6. prof. dr Milica Bisić, redovni profesor, Fakultet za ekonomiju finansije i administraciju
7. prof. dr Goran Milošević, redovni profesor, Univerzitet u Novom Sadu - Pravni fakultet
8. prof. dr Ema Miljković, redovni profesor, Univerzitet u Beogradu - Filološki fakultet
9. prof. dr Vladan Perišić, redovni profesor, Univerzitet u Beogradu - Pravoslavni bogoslovski fakultet
10. prof. dr Danica Popović, redovni profesor, Univerzitet u Beogradu - Ekonomski fakultet
11. dr Jelena Žarković, vanredni profesor, Univerzitet u Beogradu - Ekonomski fakultet
12. dr Saša Randelović, vanredni profesor, Univerzitet u Beogradu - Ekonomski fakultet
13. dr Svetislav V. Kostić, docent, Univerzitet u Beogradu - Pravni fakultet
14. dr Sonja Avlijaš, istraživač saradnik, Institut ekonomskih nauka
15. Velizar Antić, politikolog
16. dr Vladimir Ajzenhamer, docent, Univerzitet u Beogradu - Fakultet bezbednosti
17. dr Filip Bojić, docent, Univerzitet u Beogradu - Pravni fakultet
18. dr Luka Baturan, asistent sa doktoratom, Univerzitet u Novom Sadu – Pravni fakultet
19. Vuk Bačanović, istoričar, urednik portala 'Preokret'
20. Stefan Blagić, politikolog
21. Veljko Bojović, doktorand, Slobodni univerzitet u Berlinu
22. dr Dejan Bursać, istraživač saradnik, Institut za političke studije
23. dr Marko Vladisavljević, istraživač saradnik, Institut ekonomskih nauka
24. Sanja Vojvodić, istraživač-pripravnik, Univerzitet u Beogradu - Fakultet političkih nauka
25. dr Marko Vilović, docent, Univerzitet u Beogradu - Pravoslavni bogoslovski fakultet
26. Miloš Vukelić, istraživač-pripravnik, Univerzitet u Beogradu - Fakultet političkih nauka
27. dr Danilo Vuković, vanredni profesor, Univerzitet u Beogradu - Pravni fakultet
28. Branko Vučinić, Centar za društveni dijalog i regionalne inicijative
29. dr Mihajlo Vučić, naučni saradnik, Institut za međunarodnu politiku i privredu
30. Srđan Garčević, novinar i publicista
31. Ognjen Gogić, politikolog
32. dr Anja Grujović, Centar za monetarne i finansijske studije, Španija
33. Miloš Damjanović, istoričar
34. dr Miloš Damjanović, politikolog, Oksford
35. Marko Dašić, asistent, Univerzitet u Beogradu - Fakultet političkih nauka
36. Milan Dinić, novinar
37. Sergej Dojčinović, student, Univerzitet u Amsterdamu
38. dr Katarina Dolović Bojić, docent, Univerzitet u Beogradu - Pravni fakultet
39. Dejan Dragutinović, istraživač saradnik, Lajbnicov institut za ekonomska istraživanja (RWI), Esen
40. dr Aleksandar Đorđević, vanredni profesor, Univerzitet u Nišu - Pravni fakultet
41. dr Mateja Đurović, vanredni profesor, Kings koledž London
42. Nebojša Đurić, Univerzitet u Banjaluci - Prirodno matematički fakultet
43. dr Velimir Živković, vanredni profesor, Univerzitet u Voriku

44. dr Nikola Živković, Institut za tehnologiju i visoko obrazovanje u Montereyju
45. dr Uroš Zdravković, docent, Univerzitet u Nišu - Pravni fakultet
46. dr Dejan Zec, KEDGE Poslovna škola, Bordo
47. dr Ivan Zorić, inženjer elektrotehnike
48. dr Zdravko Zubac, inženjer elektrotehnike
49. dr Milan Igrutinović, Institut za evropske studije
50. Nikola Ilić, asistent, Univerzitet u Beogradu - Pravni fakultet
51. dr Miloš Ivanović, Istorijski institut, Beograd
52. dr Andrej Jeftić, docent, Univerzitet u Beogradu - Pravoslavni bogoslovski fakultet
53. dr Andrea Lorenzo Kapusela, politički ekonomista
54. dr Nina Kršljanin, docent, Univerzitet u Beogradu - Pravni fakultet
55. dr Aleksandra Kolaković, naučni saradnik, Institut za političke studije
56. dr Džordž Koldžić, docent, Taft Univerzitet - Medicinski fakultet
57. dr Andreja Komnenović, advokat, SAD
58. dr Borko Komnenović, advokat, SAD
59. dr Ljubinka Kovačević, vanredni profesor, Univerzitet u Beogradu - Pravni Fakultet
60. Nikola Kostić, doktorand, Poslovna škola u Kopenhagenu (CBS)
61. dr Miljan Knežević, docent, Univerzitet u Beogradu - Matematički fakultet
62. Milan Krstić, asistent, Univerzitet u Beogradu - Fakultet političkih nauka
63. Darko Kuzmanović, politikolog
64. Mladen Lišanin, istraživač saradnik, Institut za političke studije
65. Savo Manojlović, Udruženje za zaštitu ustavnosti i zakonitosti
66. Boban Marković, Institut za međunarodne finansije, Vašington
67. Dušan Lj. Milenković, Centar za društveni dijalog i regionalne inicijative
68. dr Jelena Miloš, hemijski inženjer
69. Milan Milutin, asistent, Univerzitet u Novom Sadu – Pravni fakultet
70. dr Irina Milutinović, Institut za evropske studije
71. dr Đorđe Mitrović, vanredni profesor, Univerzitet u Beogradu - Ekonomski fakultet
72. dr Katarina Mitrović, Centar za istorijsku geografiju i istorijsku demografiju, Univerzitet u Beogradu - Filozofski fakultet
73. Stojan Mićović, advokat
74. dr Aleksandar S. Mojašević, vanredni profesor, Univerzitet u Nišu - Pravni fakultet
75. dr Mladen Mrdalj, Međunarodni centar za studije uprave (ICGS), Beograd i Internacionalni Burč univerzitet, Sarajevo
76. Stevan Nedeljković, asistent, Univerzitet u Beogradu - Fakultetu političkih nauka
77. Dušan Nikodijević, Narodna biblioteka Srbije
78. dr Goran Nikolić, Institut za evropske studije
79. dr Eliezer Papo, Ben Gurion Univerzitet u Negevju, Izrael
80. dr Miloš Paunović, istoričar
81. dr Miloš Popović, Institut za bezbednost i globalne poslove (ISGA), Hag

82. dr Ljiljana Radenović, vanredni profesor, Univerzitet u Beogradu – Filozofski fakultet
83. Stefan Radojković, istoričar, Muzej žrtava genocida
84. Nemanja Radonjić, istraživač saradnik, Institut za noviju istoriju Srbije
85. Lazar Rakić, ekonomista
86. dr Stevan Rapačić, naučni saradnik, Institut za međunarodnu politiku i privredu
87. dr Majkl Rosi, direktor Departmana za međunarodne odnose, Univerzitet Long Ajlanda, Njujork
88. dr Bojan Ristić, docent, Univerzitet u Beogradu - Ekonomski fakultet
89. Dejan Ristić, istoričar
90. dr Stefan Samardžić, asistent, Univerzitet u Novom Sadu – Pravni fakultet
91. dr Mladen Stamenković, docent, Univerzitet u Beogradu - Ekonomski fakultet
92. Miško Stanišić, Terraforming
93. dr Lazar Supić, istraživač, Univerzitet u Kaliforniji, Berkli
94. Stefan Surlić, asistent, Univerzitet u Beogradu - Fakultet političkih nauka
95. dr Svetozar Tanasković, docent, Univerzitet u Beogradu - Ekonomski fakultet
96. dr Goran Tepšić, docent, Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka
97. dr Jelena Todorović Lazić, naučni saradnik, Institut za političke studije
98. dr Dejan Trifunović, vanredni profesor, Univerzitet u Beogradu - Ekonomski fakultet
99. dr Dragan Trailović, istraživač saradnik, Institut za političke studije
100. dr Srđan Cvetković, Institut za savremenu istoriju